

De vele talen van het Nederlandstalige kinderboek

Irena Barbara Kalla	Universiteit van Wrocław, Wrocław, Polen
Frauke Pauwels	Universiteit Antwerpen, Antwerpen, België
Britta Benert	Universiteit Straatsburg, Straatsburg, Frankrijk
Orsolya Réthelyi	Eötvös Loránd Universiteit (ELTE), Budapest, Hongarije
Paavo Van der Eecken	Universiteit Antwerpen, Antwerpen & Universiteit Gent, Gent, België
Feike Dietz	Universiteit van Amsterdam, Nederland
Renée Marais	Universiteit Pretoria, Pretoria, Zuid-Afrika
Aleksandra Markiewicz	Universiteit van Wrocław, Wrocław, Polen

Starttijd: 10:30

Inleiding

De Nederlandstalige kinder- en jeugdliteratuur en het onderzoek ernaar lijken te floreren. Nederlandstalige kinderboeken verkopen steeds beter en ook internationaal worden ze erg gewaardeerd: zo won Bart Moeyaert in 2019 de Astrid Lindgren Memorial Award, en Laura Watkinson's vertaling van *Lampje* (Annet Schaap) haalde in 2020 als eerste vertaalde boek ooit de shortlist van de Carnegie Medal.

Steeds meer onderzoekers bestuderen die bloeiende Nederlandstalige kinder- en jeugdliteratuur, al dan niet in het kader van leesonderwijs en met toepassing van diverse theoretische kaders: literatuursociologie, vertaaltheorie, genetic criticism, intermedialiteit, gender studies, ecokritiek, animal studies - om slechts enkele te noemen. Daar groeit het besef dat onderzoek naar Nederlandstalige (kinder- en jeugd)literatuur erbij wint als het niet geïsoleerd wordt benaderd. Het 'eilandgevoel' laten we best achter, bepleitte Rita Ghesquière al in 2011: 'Jeugdliteratuur maakt deel uit van een groter geheel, literatuur, en het is belangrijk om de jeugdliteraire teksten binnen dat geheel te situeren'. Ook pleitte Geert Buelens voor een alternatieve geschiedenis van 'Nederlandstalige literaturen' waarin de kruispunten en raakvlakken centraal staan en er aandacht is voor de vele andere landen waarin het Nederlands in contact stond met andere talen.

In dit panel willen wij de volgende onderzoeksvragen stellen: Hoe positioneert het onderzoek naar Nederlandstalige jeugdliteratuur zich in het literaire onderzoek als zodanig? Welke relaties beïnvloeden (het onderzoek naar) jeugdliteratuur in Nederland, Vlaanderen en daarbuiten? Daartoe brengen wij het onderzoek naar de Nederlandstalige kinder- en jeugdliteratuur in zijn diversiteit in beeld: de kruispunten en raakvlakken met andere domeinen, landen en talen staan centraal. De "vele talen" van het kinderboek zijn het resultaat van kruisbestuiving van Nederlandstalige kinderliteratuur met literaturen in andere talen en met culturen van andere landen, met literatuur voor volwassenen, met beeldende kunsten, met theater, met het onderwijs en andere mogelijke domeinen.

Omschrijving bijdragen

De presentaties in het panel betreffen o.a.: intertekstuele en intervisuele relaties tussen teksten en beelden van Nederlandstalige en Franstalige auteurs-illustratoren ("Van rovers, draken en grenzeloze verbeelding: Leo Timmers' intertekstueel dialoog met Tomi Ungerer"), representatie van migratie in oudere en nieuwe Nederlandstalige kinder- en jeugdliteratuur, met oog voor de wisselwerking tussen Hongaren en Nederlanders ("Van 'Een Hongaartje in huis' naar 'Dat vind ik'. De representatie van migratie in oudere en nieuwe Nederlandstalige kinder- en jeugdliteratuur"), onderzoek naar diversiteit in historische Nederlandstalige jeugdboeken, en hoe dit aanleunt bij en afwijkt van onderzoekstradities in andere nationale contexten ("Een lekenbril als lens: De zin en onzin van onderzoek naar diversiteit in historische Nederlandstalige jeugdboeken").

Extra geaccepteerde lezingen

Feike Dietz

Meertaligheid in historische jeugd- en kinderliteratuur

Als bijdrage aan het panel 'De vele talen van het Nederlandse kinderboek' wil ik nadenken over de manieren waarop de historische jeugd- en kinderboekenmarkt in de Nederlanden (tot ca. 1830) meertalig is, en wat dat betekent voor de wijze waarop we historische jeugd- en kinderboeken moeten benaderen en onderzoeken. Daarbij ben ik vooral geïnteresseerd in de spanning tussen de lokale en globale dimensies van dit boekensegment. Jeugd- en kinderboeken werden ingezet als socialisatie-

instrumenten in dienst van de creatieve van een 'Nederlands burgerschap' (cf. Feike Dietz, *Lettering Young Readers in the Dutch Enlightenment*, Palgrave Macmillan 2021), maar hoe verhiel dit zich tot 'wereldburgerschap' over de grenzen van talen en landen heen?

Ik onderscheid in mijn verhaal drie niveaus van meertaligheid in het genre:

- De mate waarin de boeken zelf meertalig zijn
- De meertalige netwerken en uitwisselingsprocessen waarbinnen de boeken tot stand kwamen
- De manier waarop de boeken reflecteren op (meer)taligheid van/in de wereld

In mijn lezing wil ik, gevoed door mijn eerdere onderzoek, zowel reflecteren op deze drie niveaus van meertaligheid en hun implicaties, alsook enkele case studies uitlichten. Ik zal ingaan op Margaretha de Cambon-van der Werken, die dankzij haar meertalige talenten, transnationale netwerken en vertaalwerkzaamheden onder meer een lijntje had met de innovatieve Mary Wollstonecraft, en wiens nog onbekende meisjesroman *Adeline* (1783/4) expliciet reflecteert op meertaligheid. Daarnaast ga ik in op Petronella Moens, juist een auteur zonder internationaal werkveld, maar wel een vernieuwer waar het gaat om het adresseren van mondiale ongelijkheid en talige hiërarchieën voor een jeugdig publiek.

Renée Marais

Nederlandse jeugdliteratuur in het Afrikaans literair systeem

Door de sterke lexicale correspondentie tussen het Afrikaans en het Nederlands konden Afrikaanse lezers het Nederlands vroeger met aanzienlijk begrip lezen. In 2025 is het 100 jaar sinds het Afrikaans de status van officiële taal kreeg, 7 decennia lang naast het Engels en de laatste 3 decennia naast 10 andere talen, met Engels als veruit dominante taal. Nederlandse literatuur heeft, naast Engelse literatuur, een belangrijke invloed uitgeoefend op de Afrikaanse kinder- en jeugdliteratuur. Hiernaast hebben Afrikaanstalige auteurs een groeiend corpus aan kinder- en jeugdliteratuur gecreëerd dat de bijzondere Zuid-Afrikaanse omstandigheden weerspiegelt (cf. Wybenga en Snyman, 2005). Belangrijk is een recent onderzoek waarin Vos, De Jong-Slagman en Van Oort (2020) een vergelijkende aanpak volgden in het beschrijven van de historische ontwikkeling, de overeenkomsten en vooral de verschillen tussen de twee parallelle subsystemen van de Nederlandse en de Afrikaanse kinder- en jeugdliteratuur.

Aan de hand van primaire en secundaire literatuur en interviews binnen een kwalitatieve methodiek benader ik het subsysteem 'kinder- en jeugdliteratuur' vanuit de polysysteemtheorie (Even-Zohar). Ik onderzoek hoe en in hoeverre Nederlandse jeugdliteratuur recentelijk binnen het Afrikaanse systeem functioneert, waarbij ik twee trajecten poneer: Nederlandse kinderboeken die in het Afrikaans worden vertaald, en jeugdliteratuur die in de oorspronkelijke Nederlandse brontaal wordt gelezen. Deze paden verschillen in meer opzichten dan alleen de taal van overdracht. Met betrekking tot jeugdliteratuur richt ik me op het aspect van economisch belang voor alle rolspelers die betrokken zijn bij het vertalen van Nederlandse kinderboeken. Wat betreft jeugdliteratuur in de twee respectievelijke brontalen, vergelijk ik twee novellen die belangrijk blijven vanwege hun sociopolitieke actualiteit en universaliteit door de tijd en geopolitieke ruimten heen: *Oeroeg* (Hella Haasse, 1948) en de Afrikaanse jeugdroman *Matoli* (Etienne van Heerden, 1978).

Bibliografie

- Even-Zohar, Itamar. 1979. Polysystem Theory. *Poetics Today* 1(1-2, Autumn): pp.287–310.
- Haasse, Hella. 1948. *Oeroeg*. Amsterdam: Querido.
- Schmidt, Annie M.G. & Westendorp, Fiep. *Pluk van de Pettefiet*. 1971. Amsterdam: Querido.
- 2013. *Wannie van die woonstel*. Pretoria: Protea Boekhuis.
- Van Heerden, Etienne. 1975. *Matoli*. Johannesburg: Perskor.
- Van Oort, Ronel, Vos, Elize en De Jong-Slagman, Janneke. 2020. Riglyne vir die mediëring van omstrede kwessies in Nederlandse en Afrikaanse jeugverhale. *LitNet Akademies* 17(2), (20200901): 603-650.
- Wybenga, Gretel en Snyman, Maritha. 2005. *Van Patrys-hulle tot Hanna Hoekom 'n gids tot die Afrikaanse kinder- en jeugboek*. Pretoria: LAPA.

Het beeld van een tienermeisje door een dubbelpublieksauteur

Het doel van deze presentatie is het beeld van een tienermeisje te bestuderen in de werken van de Vlaamse schrijfster Mireille Cottenjé: *Ma gaat er vandoor* (1982) en *Wisselspoor* (1991). Onderzocht wordt in hoeverre Cottenjé's werk traditionele beelden over adolescentie en vrouwelijkheid uitdaagt. Daarbij wordt verondersteld dat zij jonge vrouwelijke hoofdpersonages portretteert als actieve en autonome individuen. De vraag is hoe deze portrettering aansluit bij de tweede feministische golf in termen van herdefiniëring van genderrollen.

Cottenjé is een dubbelpublieksauteur die actief was in de jaren zeventig en tachtig, een periode die samenvalt met zowel de versnelde emancipatie van kinderliteratuur in Nederland (Ghesquière, 2007, p. 49) als de tijd van de tweede feministische golf. Dit komt duidelijk tot uiting in de onderwerpen die de schrijfster bespreekt, niet alleen in haar boeken voor kinderen en tieners, maar ook in die voor volwassenen. Zowel het jeugdboek *Ma gaat er vandoor* (1982) als *Wisselspoor* (1991) dat gericht is op volwassen lezers zijn geschreven vanuit het perspectief van een tienermeisje dat wordt geconfronteerd met problemen als echtscheiding of abortus. In hoeverre varieert de aanpak van deze problematiek in boeken voor verschillend doelpubliek? Als analytische invalshoek combineert dit onderzoek inzichten uit age studies (Joosen, 2021; 2022; Novick & Novick, 2023) en feministische literatuurkritiek, met name genderrollen en verwachtingen voor jonge vrouwen (Bel & Vaessens, 2010; Buikema & Tuin, 2014; Naples, 2020). Uit de analyse van beide werken van Cottenjé blijkt dat de auteur de nadruk legt op het belang van solidariteit tussen generaties. Tegelijkertijd levert ze kritiek op de sociale en familiale structuren die jongeren, met name meisjes, beperken in hun streven naar onafhankelijkheid en zelfontplooiing.

Literatuur:

- Bel, J., & Vaessens, T. (Eds.). (2010). *Women's writing from the Low Countries 1880-2010: An anthology*. (P. Vincent, Trans.). Amsterdam University Press.
- Buikema, R. & Tuin, I. (2014). Three Feminist Waves. In E. Besamusca & J. Verheul (Eds.), *Discovering the Dutch: On culture and society of the Netherlands* (pp. 211-222). Amsterdam University Press.
- Cottenjé, M. (1982). *Ma gaat er vandoor*. AKO.
- Cottenjé, M. (1991). *Wisselspoor*. Manteau.
- Ghesquière, R. (2007). Nieuwsgierig naar de achterkant van het leven: dood, verlies en rouw in de jeugdliteratuur. In L. Leijssen, J. Bleyen & K. Dobbelaere (Eds.), *Dood en begrafenis* (s. 47-86). Leuven University Press.
- Joosen, V. (2021). Not your (ordinary) grandma: Old age in three contemporary Dutch children's books. In I. B. Kalla & J. Deszcz-Tryhubczak (Eds.), *Children's literature and intergenerational relationships: Encounters of the playful kind* (pp. 181-196). Palgrave Macmillan.
- Joosen, V. (2021). Rewriting the grandmother's story: Old age in *Little Red Riding Hood* and Gillian Cross' *Wolf*. *Fabula*, 62(1-2), 172-184. <https://doi.org/10.1515/fabula-2021-0007>
- Joosen, V. (2022). Connecting childhood studies, age studies and children's literature studies: John Wall's concept of childism and Anne Fine's "The Granny Project". *Barnboken*, 45. doi: 10.14811/clr.v45.745
- Naples, N. A. (Ed.) (2020). *Companion to women's and gender studies*. Wiley-Blackwell.
- Novick, J., & Novick, K. K. (2023) Teenism – The prejudice against adolescents. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 76(1), 140-147